

Ilkka Haavisto

TYÖLLE AHNEET

- Suomalaiset arvostavat ahkeruutta, mutta ovat huonoja jakamaan

YHTEENVETO

Suomalaiset määrittelevät itsensä työkeskeisiksi, kun heiltä kysytään millaisia suomalaiset ovat. Jopa 84 prosenttia kansasta pitää suomalaisia ahkerina ja 77 prosenttia työtä arvostavina.

Myös nuorten niin sanottujen X-, Y- ja Z-sukupolvien asenteet ovat hyvin työkeskeisiä. Eniten työtä arvostavat yli 55-vuotiaat, mutta suuria eroja ikäluokkien välillä ei ole.

Yllättäen yhteistyöhenkisyys ei nouse suomalaisten piirteissä keskeiseksi, vaikka konsensusella on pitkät perinteet maassamme. Vain 43 prosenttia kansasta pitää yhteistyöhenkisyttä suomalaisille ominaisena.

Vielä harvempi määrittelee anteliaisuuden ja hyväntekeväisyyden suomalaisten piirteeksi. Ahneuskin on suomalaisille anteliaisuutta tyypillisempää.

Ahkeruuden lisäksi suomalaisten omakuvaan kuuluvat rehellisyys, isänmaallisuus ja oikeudenmukaisuus. Myös sisua ja kateutta pidetään suomalaisille ominaisina.

Tällainen kuva suomalaisten hyveistä ja paheista piirtyy EVAn Arvo- ja asennetutkimuksesta, johon vastasi yli 2 000 henkilöä. Vastaava tutkimus toteutettiin 20 vuotta sitten.

Käsitykset suomalaisuudesta ovat vuosikymmenten aikana muuttuneet myönteisimmiksi. Yleisesti hyvinä pidetyt piirteet, kuten lainkuuliaisuus, suvaitsevaisuus ja rehellisyys, ovat vahvistuneet. Vastaavasti ahneuden ja välinpitämättömyyden kaltaiset kielteiset piirteet ovat heikentyneet tai vahvistuneet vain vähän.

EVA on tutkinut suomalaisten arvoja ja asenteita säännöllisesti vuodesta 1984. Kaikki tutkimustulokset on koottu EVAn Arvopankkiin osoitteeseen www.eva.fi/arvopankki.

No 38 22.7.2014

Aluksi

EVA:n tämän vuoden arvo- ja asennetutkimuksessa vastaajia pyydettiin ottamaan kantaa siihen, millaisia me suomalaiset olemme – suomalaisten hyveisiin ja paheisiin. Heitä pyydettiin arvioimaan kahdenkymmenen yhden erilaisen luonteenpiirteen tai periaatteen osalta, kuinka tunnusomaisia ne ovat suomalaisille ja Suomelle (**kuvio 1**).

Tuloksia tulkittaessa on hyvä ottaa huomioon, että kyseessä on asennetutkimus. Vastaukset kuvaavat

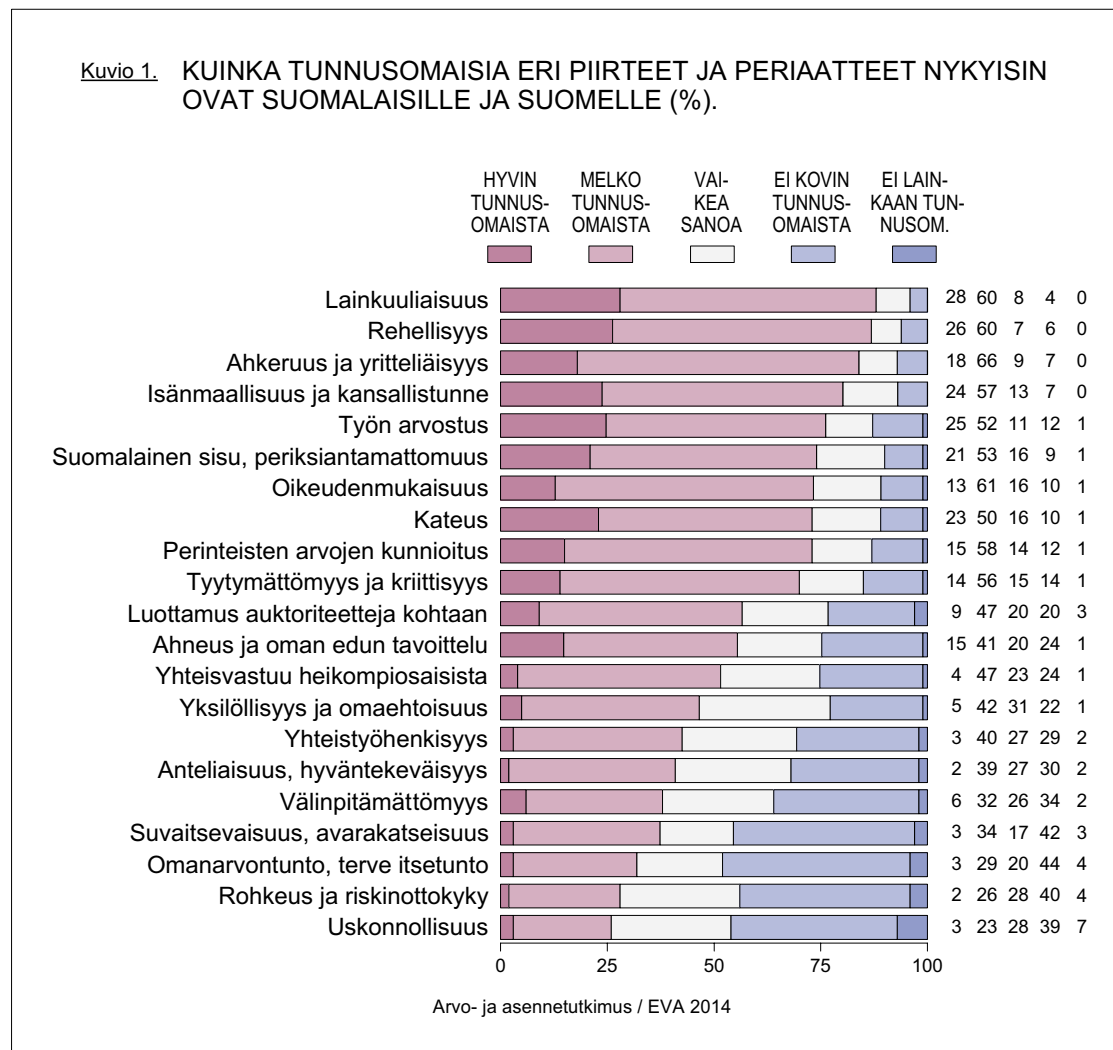
Käsitykset kansallisesta identiteetistä vaikuttavat suomalaisten ajatteluun ja toimintaan

Joku voi väittää, että kyseessä on karmea kokoelma kliseitä ja stereotyyppioita suomalaisuudesta, joita on toistettu ja toiste-

taan aina vaan, vaikka niiden piirtämä kuva nyky-suomalaisesta ei ole totta. Todistustaakka jää tässä tapauksessa kuitenkin skeptikolle – sen verran innokkaasti ja varmasti kansalaiset arvioivat annettujen vastausvaihtoehtojen sopivuutta kuvaamaan suomalaisuutta.

Joka tapauksessa käsitykset kansallisesta identiteetistä vaikuttavat varmuudella myös niin tavallisten suomalaisten kuin päätöksentekijöidenkin ajatteluun ja toimintaan. Siksi ne antavat selkänöjää ja tukea suomalaisten ja suomalaisen yhteiskunnan ymmärtämiseen.

Ne myös osoittavat kansalliset vahvuudet ja viijaavat, mistä suomalaisten mahdolliset kollektiiviset heikkoudet ja pehmeät kohdat löytyvät. Suomalaisuuteen kohdistuvien muutospaineiden konkretisoimiseksi pyysimmekin kansalaisia arvioimaan kunkin piirteen osalta, vaikuttaako se yhteiskunnassamme nykyisin liikaa, sopivasti tai liian vähän (**kuvio 2**).

Ennen ei ollut paremmin

Kansanluonteeseen kohdistuvia muutospaineita arvioitaessa on luonnollisesti hyvä tietää jotain suomalaisuuden ”taipuisuudesta” yleisesti ottaen. Kuinka monoliittinen luonteenpiirteiden kokonaisuus suomalaisuus on ja millaista vauhtia se muuttuu? Tässä tutkimuksessa pääsemme myös tarkastelemaan tätä kysymystä, sillä likipitään sama kysymyssarja esitettiin EVAn arvo- ja asenne-

Muutos käsityksissä suomalaisuudesta on vähäinen mutta myönteinen

laisten käsityksissä suomalaisuudesta on melko vähäinen mutta selkeästi myönteinen. Monet hyvät piirteet kuten lainkuuliaisuus, suvaitsevaisuus

tutkimuksessa jo kaksikymmentä vuotta sitten, loppuvuodesta 1994.

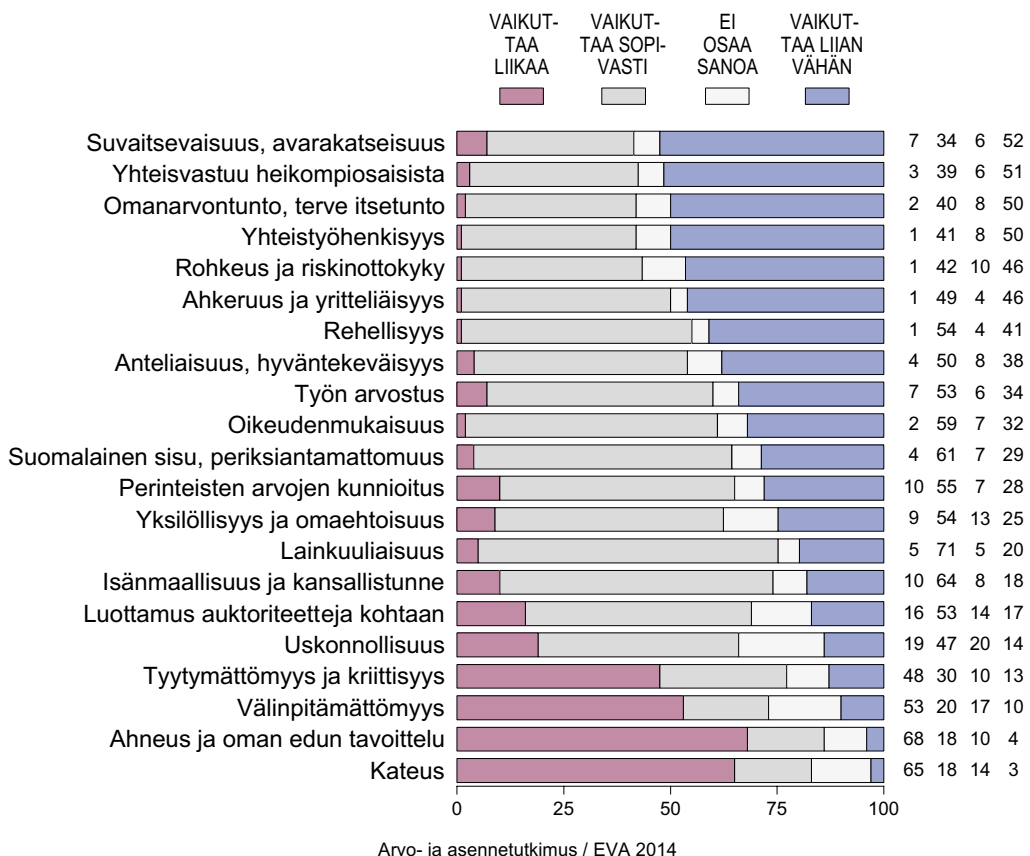
Tulosten vertailu (kuvio 3) kertoo, että kahdenkymmenen vuoden aikana tapahtunut muutos kansalaisten käsityksissä suomalaisuudesta on melko vähäinen mutta selkeästi myönteinen. Monet hyvät piirteet kuten lainkuuliaisuus, suvaitsevaisuus

ja rehellisyys ovat nyt vahvempia kuin tuolloin. Vastaavasti kielteiset piirteet, kuten ahneus tai välinpitämättömyys, ovat joko heikompia tai vahvistuneet vain vähän.

Tulos voi olla pettymys kaikille niille, joiden mielestä ennen vanhaan kaikki oli paremmin. Se on yhtäpitävä niiden arvioiden kanssa, joiden mielestä yhteiskunnan vaurastuminen lisää materiaalia ja kulutuksen ohella myös onnellisuutta ja henkistä hyvinvointia.¹ Vaikka Suomi rämpiä parasta aikaa taloudellisissa vaikeuksissa, olemme kansakuntana huomattavasti vauraampia kuin kaksikymmentä vuotta sitten.

Toki eroa vielä tehostaa ja alleviivaa vertailuvuosi 1994. Suomi oli juuri käynyt tuolloisen laman pohjalla. Talous oli kääntynyt kasvuun, mutta päällimmäisenä kaikkien mielissä olivat edelleen laman ja sen hoitamisen aiheuttamien tuskien tunnot.

Kuvio 2. VAIKUTTAVATKO KYSEISET PIIRTEET JA PERIAATTEET YHTEISKUNNASSAMME NYKYISIN SOPIVASTI, LIIKAA TAI LIIAN VÄHÄN (%).

Rehellisyys ja lainkuuliaisuus

Suomalaisten hyveiden listan kärkeen, **sijoille 1 ja 2** sijoittuvat lainkuuliaisuus ja rehellisyys. Miltei yhdeksän kymmenestä (88 %) pitää lainkuuliaisuutta suomalaisille tunnusomaisena. Luku on miltei sama (86 %) rehellisyyden kohdalla. Toista mieltä näiden leimallisuudesta ei ole juuri kukaan.

Tämä on hieno tulos. Rehellisyys on yksilön moraalien jalustan kulmakivi. Se on myös yhteisöllisen elämän keskeinen hyve, jota ilman luottamus toisiin ei olisi mahdollista. On tärkeää, että toisen sanaan voi luottaa, sopimukset pidetään, eikä kaikkea tarvitse valvoa tai varmistella kahteen kertaan.

Kaikki tämä on mahdollista nimenomaan siksi, et-

tä rehellisyys on itsessään tärkeä ja arvokas asia. Toisin sanoen me emme ole rehellisiä siksi, että se olisi käytännöllistä, tehokasta tai muilla tavoin kätevää tai hyödyllistä. Vaikka tämä pitäisi paikkansakin, me olemme rehellisiä ennen kaikkea siksi, että on tärkeää olla rehellinen.

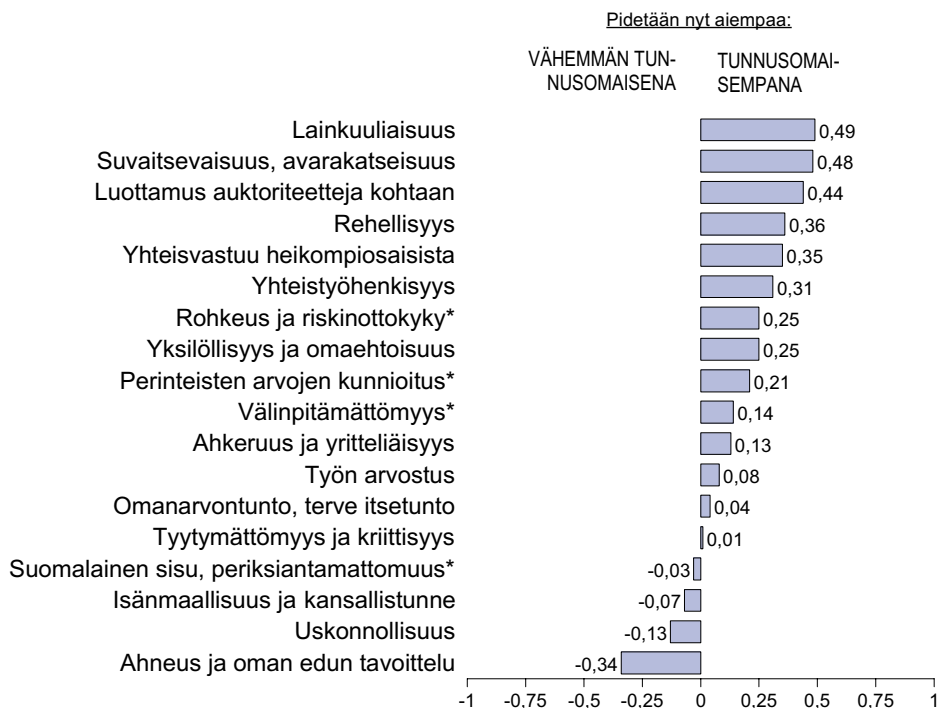
Rehellisyyden liki abso-luuttista tärkeyttä suomalaisille alleviivaa se, että vaikka sitä pidetään erittäin laajalti tunnusomaisena, varsin monet (41 %) toivoisivat, että se vaikuttaisi yhteiskunnassamme vielä enemmän (kuvio 2).

Rehellisyys liittyy yhteiskunnan tasolla lainkuuliaisuuteen. Kaikissa maissa auto ei pysähdy tyhjässä risteyksessä punaisiin valoihin. Monissa maissa ei edes yritettäisi säätää pykälää, joka kieltäisi tähtisädetikkujen polttamisen alaikäisiltä kansalaisiltaan.

Lainkuuliaisuus kertoo kansalaisuuden hyvästä tilasta

Olemme rehellisiä ennen kaikkea siksi, että on tärkeää olla rehellinen

Kuvio 3. KUINKA TUNNUSOMAISIA ERI PIIRTEET OVAT SUOMALAISILLE JA SUOMELLE: ARVIOT VUOSINA 1994 JA 2014 (yhteiset ja pitkälti vertailukelpoiset arviointikohteet, asteikkokeskiarvojen erotukset)*.

*Vuoden 1994 tutkimuksessa: 'Välinpitämättömyys ja kovuus' / 'Uudistumishalu, rohkeus muutoksiin' / 'Perinteisten arvojen ja tapojen kunnioitus' / 'Suomalainen sisu'. Myös kysymysosa erosi hieman nyt käytetystä: 'Kuinka tunnusomaisia 'kansalliselle mielentilallemme' Teidän mielestänne nykyisin ovat seuraavat piirteet?'

Suomessa laki on laki. Vuoden 2009 EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa vain 12 prosenttia vastaajista ajatteli, ettei lakia tarvitse noudattaa, jos sen kokee vääräksi tai vanhentuneeksi.² Lainkuuliaisuus se-
littää osaltaan myös sitä, että kansalaistottelemat-
tomuus tai erityyppinen aktivismi on Suomessa
verrattain harvinaista eikä se nauti suuren yleisön
laajempaa tukea.³

Yleinen lainkuuliaisuus onkin hieno saavutus,
semminkin kun sen saavuttamista ei Suomessa ole
tarvinnut pönkittää joidenkin muiden maiden ta-
paan kansalaisten tiukalla valvonnalla ja ankaril-
la rangaistuksilla. Lainkuuliaisuus kertoo meillä
kansalaisuuden hyvästä tilasta, kansalaisten haluk-
kuudesta sitoutua jäsenyyteen yhteisössä nimeltä
Suomi.

Se kertoo myös esivallan, eli lainsäätäjien, virka-
mieskunnan ja oikeuslaitoksen arvostuksesta.

Olisi kuitenkin virhe tulkita tulosta siten, että suo-
malaisen mielestä kansalaisten lainkuuliaisuus
olisi hallintokoneiston erinomaisuuden ansiota.
Näin siksi, että tämänkin kyselyn kohdalla luotta-
mus auktoriteetteja kohtaan tulee vasta **sijalla 11**.
Hieman yli joka toinen (56 %) arvelee, että se on
suomalaisille tunnusomaista.

Ensi sijassa suomalainen on siis sitoutunut toiseen
suomalaiseen, vasta sitten viranomaiseen.

Suomalaisten lainkuuliaisuus lähettääkin esivallal-
le selkeän viestin: toimikaa luottamuksen arvoises-
ti. Juuri siksi, että kansa ei meillä nouse barrika-
deille, vastuu hyvästä hallinnosta korostuu. Jälki
voi olla todella pahan näköistä, mikäli vastuupai-
koilla ei löydy riittävää näkemystä, aikaansaavuut-
ta ja moraalista selkärankaa.

Ahkeruus ja työhulluus

Suomalaisten hyveiden listalla **sijalla 3** tulee ahke-
ruus. Viisi kuudesta (84 %) pitää suomalaisia ah-
kerina ja yritteliäinä. Työn tärkeyttä suomalaisten
arvomaailmassa alleviivaa **sijalla 5** tuleva työn ar-
vostus, jota yli kolme nel-
jästä (77 %) pitää suoma-
laiselle tunnusomaisena.

Viisi kuudesta pitää suomalaisia ahkerina ja yritteliäinä

Tulos ei yllätä, sillä suo-
malaisia on pidetty työhulluna kansana. Myös
maamme menestys on työllä tehty. Suomella ei ole
ollut monen entisen suurvallan tavoin vanhaa, pe-
rinteistä vaurautta eikä liioin esimerkiksi öljyn kal-

taisia superluokan luonnonvaroja. Meillä on ollut
lähinnä suo, kuokka ja Jussi.

Jussiin ja työhön liitetään myös suomalaisten iki-
oma hyve: sisu, joka tulee **sijalla 6**. Suomalainen si-
su ja periksiantamattomuus on kolmen neljäsosan
(74 %) mielestä meille ominaista.

Toisaalta tutkijat ovat kysyneet, pitääkö oletus suo-
malaisen ahkeruudesta ja työhulluudesta edelleen
kutinsa.⁴ Kysymys on olennaisen tärkeä mietittäes-
sä esimerkiksi sitä, millaisia työnteon kannustimia
yhteiskunta tarvitsee. Jos kaikki ovat lähtökohtai-
sesti työkeskeisiä, kannustimista ei ole erityistä
hyötyä. Tarvitaan vain työtilaisuuksia. Jos työkes-
keisyys ei ole itsestään selvää, työllisyysastetta voi-
daan nostaa ja esimerkiksi julkisen talouden kes-
tävyysvajetta kuroa umpeen käyttämällä keppiä ja
porkkanaa.

Keskustelu on käsitelty erityisesti kysymystä siitä,
onko nuorempien sukupolvien (niin sanotut X-,
Y- ja Z-sukupolvet) sitoutuminen työntekoon löy-
hempää kuin suurilla ikäluokilla ja muilla ikäänty-
neemmällä väestöosilla.⁵

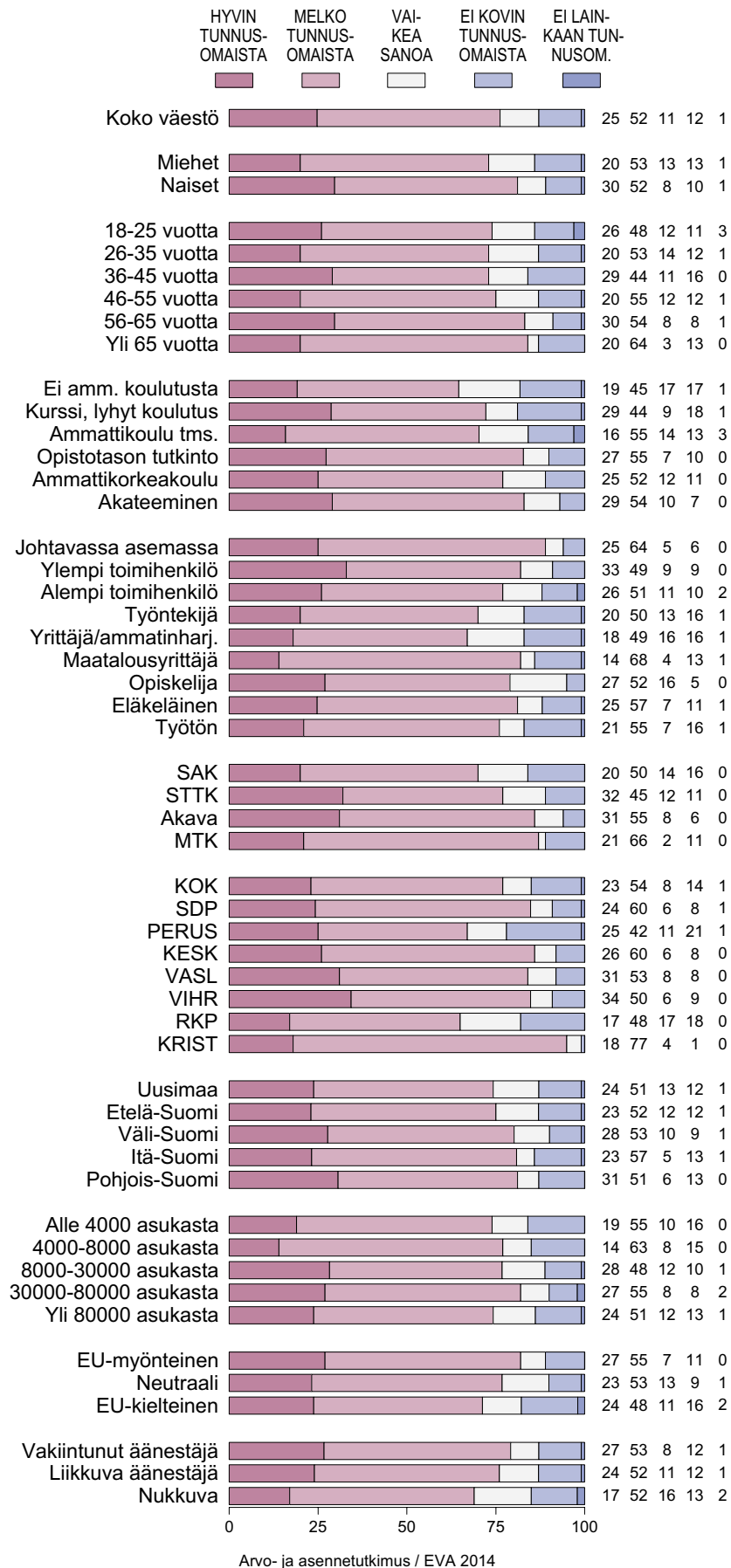
Tässä tutkimuksessa käsitys suomalaisista työtä ar-
vostavina on kuin onkin yli 55-vuotiailla, eli noin
ennen vuotta 1960 syntyneillä, hieman korkeam-
pi kuin tätä nuoremmil-
la (**kuvio 4**). Käytännössä
ero jää kuitenkin pienek-
si. Käsitys suomalaisten
työkeskeisyydestä myös
vaihtelee enemmän mui-
den tekijöiden, esimer-
kiksi koulutustason, kuin
iän mukaan. Ahkeruuden ja yritteliäisyyden koh-
dalla ikä- ja muidenkin väestöryhmien väliset kä-
sityserot jäävät vielä vaatimattomammiksi.

Kansan käsitys suomalaisten työkeskeisyydestä on
siis paitsi vahva, myös yhtenäinen. Jos oma käsityk-
semme suhtautumisestamme työhön on totta, ovat
pullat Suomella tältä osin hyvin uunissa. Ahkeruus
ja työn korkea arvostus tukevat työllisyyttä ja pitä-
vät talouden pyörät pyörimässä. Yritteliäisyys mer-
kitsee, ettei mahdollisuuksia jätetä käyttämättä.

Kun kaikki tämä liitetään korkeaan koulutus-
tasoomme ja keitokseen lisätään vielä salainen
aseemme, eli sisu, ei Suomella pitäisi olla hätää.
Ainoan, joskin pienen, särön kuvaan tuo se, että
lähes joka toinen (46 %) näkisi mielellään, että ah-
keruus ja yritteliäisyys vaikuttaisivat yhteiskunnas-
samme nykyistä enemmän.

**Jos oma
käsityksemme
suhtautumisestamme
työhön on totta, ovat
pullat hyvin uunissa**

Kuvio 4. PIIRTEIDEN TUNNUSOMAISUUS: TYÖN ARVOSTUS (%).

Isänmaallisuus ja suvaitsemattomuus

Suomi on kansakuntana konservatiivinen. Näin voidaan pienin varauksin väittää, sillä konservatismi perusakselin kolmesta perustekijästä – perinteet, uskonto ja isänmaa – ensimmäinen ja viimeinen ovat listallamme melko korkealla. Se kolmas, eli uskonnollisuus on listan viimeisenä, **sijalla 21**. Suomi on pitkälle maallistunut maa. Vain neljännes (26 %) pitää uskonnollisuutta suomalaisille tunnusomaisena.

Suomi on kansakuntana konservatiivinen

Sitä vastoin **sijalla 4** tulevat isänmaallisuus ja kansallistunte ovat meille leimallisia. Neljä viidestä (81 %) pitää niitä suomalaisille ominaisina piirteinä. Isänmaallisuus liitetään meillä usein itsenäisyyteen, joka puolestaan liitetään usein sotiin ja itsenäisyyden niissä vaatimisiin uhrauksiin.

Siksi suomalaista isänmaallisuutta on pidetty vakavamielisenä, usein hieman maanpuolustushenkisenä tai kansallisen edun ajamiseen liittyvänä suureena. Siinä missä monissa muissa maissa isänmaallisuuden ja kansallistunteen korostaminen yhdistetään usein esimerkiksi äärinationalismiin, viittaavat ne meillä käytännössä aina johonkin myönteiseen ja jaloon: pyyteettömyyteen, kiitollisuuteen, uhrauksiin ja yhteistyöhön.

Kuvioon sopii myös se, että siinä missä jossain muualla kansallistunteen osoitukset ovat usein riehakkaita tai karnevalistisia, ovat ne meillä usein korostetun hillittyjä – sanalla sanoen konservatiivisia. Siksi ei ole yllätys, että perinteisten arvojen kunnioitus mahtuu suomalaisten hyveiden kymmenen kärjessä -listalle, **sijalle 9**. Kolme neljästä

Isänmaallisuudella viitataan aina johonkin myönteiseen ja jaloon

(73 %) pitää perinteisten arvojen kunnioitusta tyyppillisenä suomalaisille. Tulos voi vaikuttaa sikäli oudolta, että suomalaiset toisaalta pitävät itse itselleen mieluummin liberaaleina kuin konservatiiveina. EVAn tutkimuksessa aiemmin tänä vuonna puolet vastaajista (51 %) julistautui liberaaliksi ja vain alle neljäsosa (23 %) ilmoitti olevansa konservatiivi.⁶

Se, että perinteisten arvojen nimeen vannovasta maasta löytyy paljon liberaaleja, viittaa joko suureen patoutuneeseen yhteiskunnalliseen muutospainneeseen tai laajalle levinneeseen ”kaappikon-

servatismiin”, ilmiöön, jossa ilmoitaudutaan liberaaliksi, koska se kuulostaa paremmalta tai poliittisesti korrektimmalta kuin konservatiivisuus. Kolmas vaihtoehto on se, että kansalliset tulkinnat siitä, mikä oikein on liberaalia ja mikä taas konservatiivista, ovat jääneet omaleimaisiksi tai hieman epäselviksi.

Tässä kohdin vertailu vaikkapa muihin Pohjoismaihin voi olla silmiä avaavaa. Faktat kertovat, että suhtautumisemme esimerkiksi vaikkapa maahanmuuttajiin, tuoleroihin tai sukupuolivähemmistöihin on paljon kielteisempää kuin muissa Pohjoismaissa.⁷ Olemme yksinkertaisesti muita Pohjoismaita vähemmän suvaitsevaisia.

Me suomalaiset tunnistamme tämän myös itse: suvaitsevaisuudessa emme ole vahvimmillamme. Suvaitsevaisuus ja avarakatseisuus tulevat listallamme vasta **sijalla 18**. Vain kolmannes (37 %) arvelee, että se on suomalaisille tunnusomaista. Kaiken kaikkiaan paljon useampi (45 %) ei pidä suvaitsevaisuutta meille tunnusomaisena ja asia nousee puutelistamme (kuvio 2) kärkeen.

Joka toinen (52 %) on sitä mieltä, että suvaitsevaisuus vaikuttaa yhteiskunnassamme liian vähän, mutta asia jakaa mielipiteitä kaikissa väestöryhmissä. Naiset näkevät asiassa paljon miehiä useammin puutteita (**kuvio 5**). Suurinta suvaitsevaisuuden kaipuun vaihtelu on kuitenkin puolueiden kannattajaryhmien välillä.

Oikeudenmukaisuus ja kateus

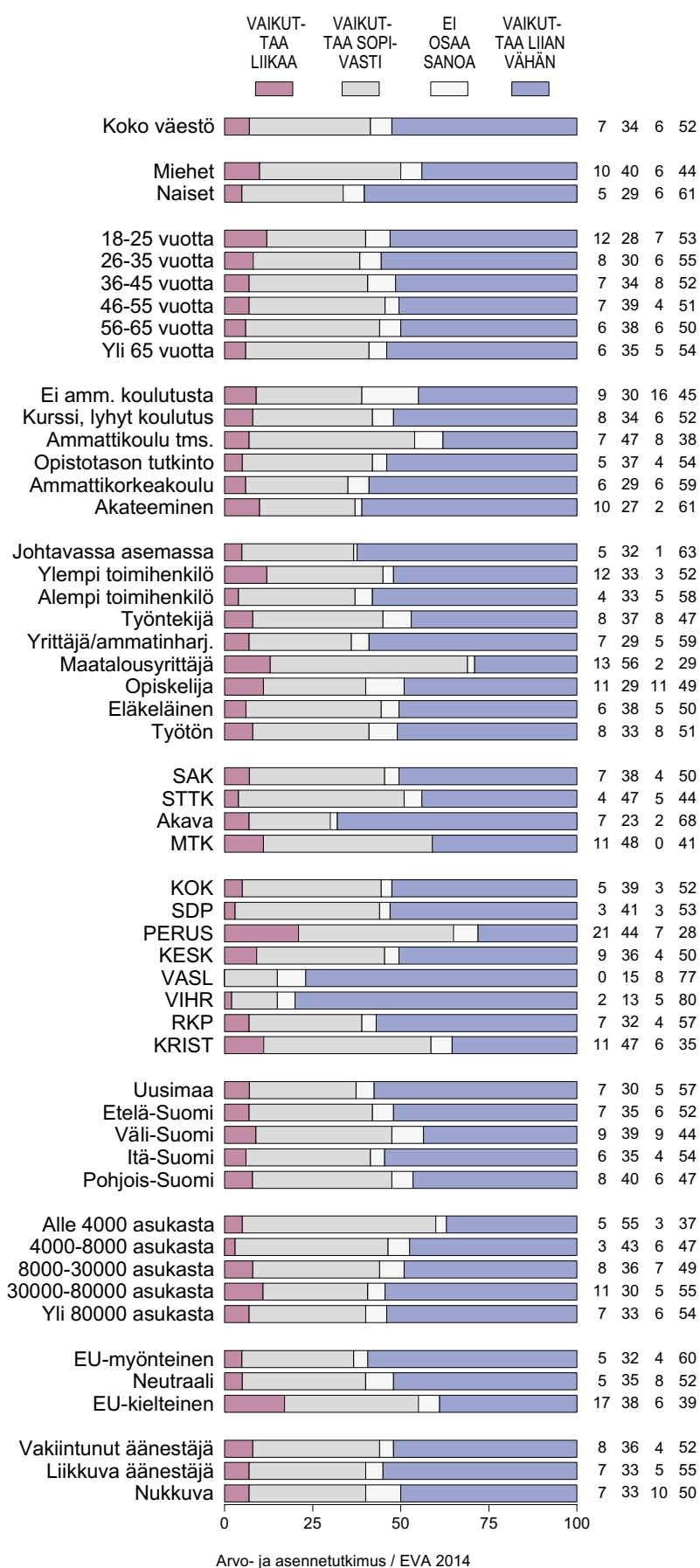
Jos rehellisyys on yksilön moraalien peruspultti, on oikeudenmukaisuudella sama asema yhteiskuntamoraalin ja laajemminkin yhteiselon puolella. Sen lisäksi, että se on hyvän yhteiskunnan ehkä keskeisin tunnusmerkki, on se myös yksi yksilön moraalien keskeisistä hyveistä.

Oikeudenmukaisuus on niin tärkeää juuri siksi, että kysymykset oikeudenmukaisuudesta eivät ole vain ylätasen pohdintoja vaan ne ovat arjessa läsnä ja tulevat iholle reaaliajassa. Kukaan ei halua tulla

Kolme neljästä pitää perinteisten arvojen kunnioitusta tyyppillisenä suomalaisille

Suvaitsevaisuudessa emme ole vahvimmillamme

Kuvio 5. PIIRTEIDEN VAIKUTUS: SUVAITSEVAISUUS, AVARAKATSEISUUS (%).

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2014

kohdelluksi epäoikeudenmukaisesti. Jokaisella on käsitys siitä, mitä oikeudenmukaisuus on.

Kaikki tietävät myös sen, että kysymys oikeudenmukaisuudesta ei ole yksinkertainen, eikä siihen ole tylppiä mallivastauksia. Joskus oikeudenmukaisuus edellyttää jonkun diskriminointia tai suosimista. Itselle kuuluvasta osuudesta luopuminen ei välttämättä ole osoitus oikeudenmukaisuudesta. Laki tai valtio ei ole automaattisesti oikeudenmukainen.

Oikeudenmukaisuuden osalta asiat ovat Suomessa hyvällä mallilla. Oikeudenmukaisuus tulee suomalaisten hyveiden listalla korkealla, **sijalla 7**, heti työhön, rehtiyteen ja isänmaallisuuteen liittyvien piirteiden jälkeen. Kolme neljästä (74 %) pitää oikeudenmukaisuutta suomalaisille ja Suomelle ominaisena piirteenä. Selvä enemmistö (59 %) katsoo sen myös vaikuttavan yhteiskunnassa sopivasti. Noin kolmannes (32 %) toivoisi sen vaikuttavan vielä enemmän (kuvio 2).

Paratiisissa on kuitenkin myös käärme. Heti oikeudenmukaisuuden kannassa, **sijalla 8** luikertelee kateus, jota kolme neljästä (73 %) pitää kuitenkin suomalaisille tyypillisenä piirteenä. Samalla se on myös ensimmäinen pahe suomalaisten hyveiden listalla.

Vai onko näin? Jotkut nimittäin ajattelevat, että annos kateutta saattaa olla paikallaan, sillä kateudessa voi piillä oikeudenmukaisuuden tai jopa yrittämisen siemen. Näin ajattelevien mielestä kateuden tunne toimii signaalina, joka motivoi yksilön vaatimaan itselleen samaa, mitä vieruskaverillakin on tai vaihtoehtoisesti tekemään enemmän ja sitkeämmin töitä, jotta pääsisi samaan kuin naapuri.

Kaksi kolmesta on sitä mieltä, että kateus vaikuttaa yhteiskunnassamme liikaa

Näin ajattelevat kuitenkin unohtavat, mitä kateus oikeasti on: Se on myrkkä, joka ei ainoastaan tee kateudessa vellovan omaa elämää kurjaksi, vaan se on myös pahansuopaa.

Kateellinen ei vain halua itselleen jotain lisää vaan ennen muuta toivoo kanssaihmiselle epäonnea ja vahinkoa. Kateus ei tue oikeudenmukaisuutta, sillä se ei suo toiselle edes sitä, mikä tälle kuuluisi. Kateus ei johda yrittämiseen, sillä se ei kohdistu omaan toimintaan, vaan siihen, mitä toisella on.

Juuri siksi kateus on yksi seitsemästä kuolemansyynistä.

Suomalaisetkaan eivät lähde glorifioimaan kateutta, vaan se tulee heidän korjauslistallaan (kuvio 2) sijalla kaksi. Kaksi kolmesta (65 %) on sitä mieltä, että kateus vaikuttaa yhteiskunnassamme liikaa. Kansalaiset ovat asiasta pitkälti samaa mieltä väestöryhmästä riippumatta (**kuvio 6**).

Kun suomalaisten paheiden lista on saatu auki, niin jatkoa seuraa. Vain kaksi pykälää kateuden jälkeen, **sijalla 10** listalla tulee tyytymättömyys ja kriittisyys, jota seitsemän kymmenestä (70 %) pitää meille tunnusomaisena.

Kansalaisten mielestä me suomalaiset olemme liiaksi valittajia, puolityhjän lasin filosofeja, joille mikään ei ole riittävän hyvää, jotka saavutuksen hetkelläkin puhuvat siitä, mitä ei saavutettu ja joilla on ilmiömäinen kyky löytää nopeasti mukavistakin hetkistä ne asiat jotka ovat pielessä.

Mutta hetkinen – eikö kriittisyys ole myös rakentavaa kriittistä ajattelua, joka kyseenalaistaa totut ajattelutavat, ampuu alas huuhaan ja luo pohjan paremmalle tekemiselle ja luovuudelle? Varmasti näinkin, mutta suomalaisten mielestä meillä on kriittisyyttä ja tyytymättömyyttä yllin kyllin – vähempikin piisaisi. Joka toinen (48 %) arvelee, että tyytymättömyys ja kriittisyys vaikuttavat yhteiskunnassamme liikaa.

Yhteistyöhenki ja ahneus

Rehtiys, ahkeruus, isänmaallisuus ja oikeudenmukaisuus muodostavat suomalaisten hyveiden kolmen ytimen.

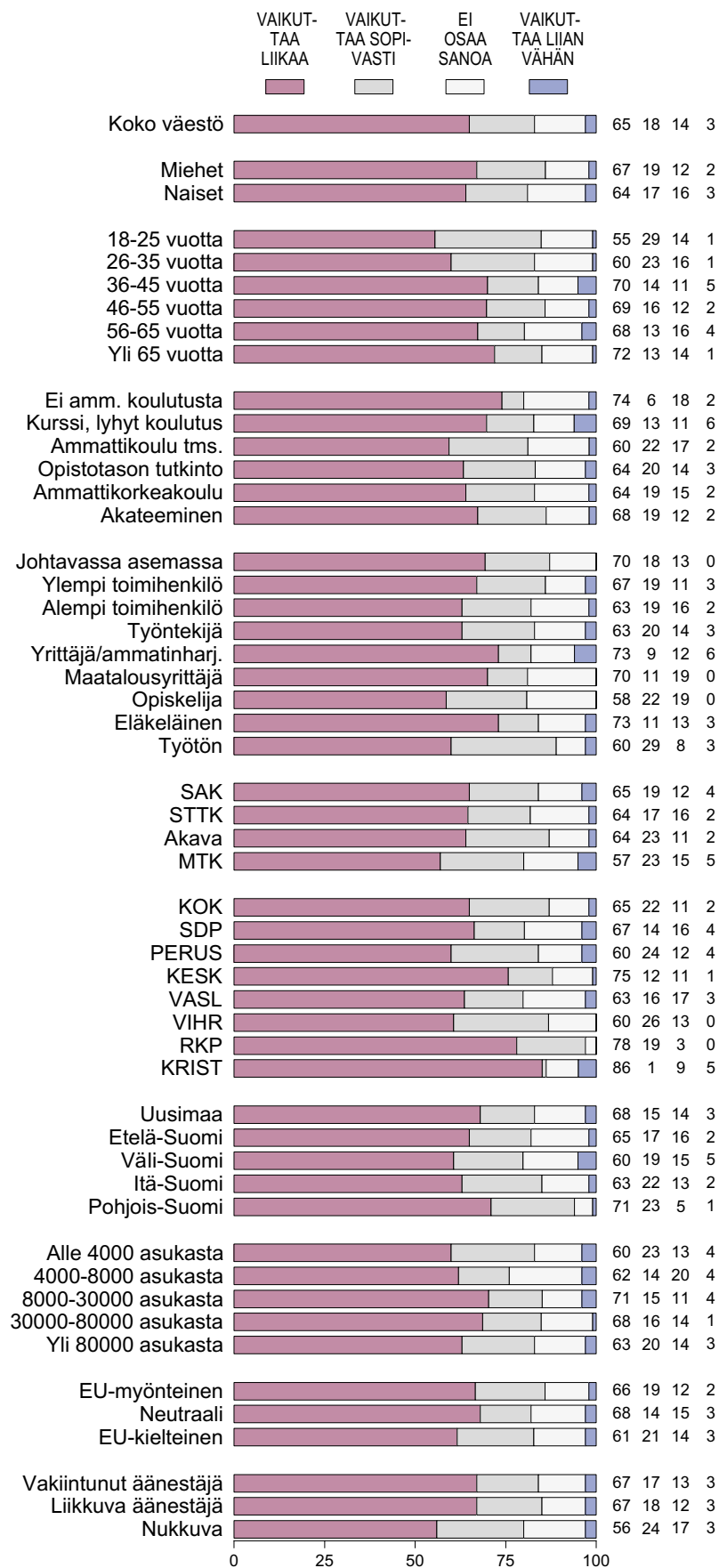
Näiden lisäksi ainakin poliittisissa puheissa korostetaan yhteistyöhenkisyttä ja kotimaista sopimisen kulttuuria yhtenä yhteiskuntamme vahvuutena. Osaamme puhaltaa yhteen hiileen, neuvotella, sovittella etujamme ja saavuttaa konsensuksen. Jokainen tinkii omista eduistaan, koska yhteiskunnan heikoimpien asioiden hoito on paitsi sivistyksen mitta, lopulta myös kaikkien etu.

Kuulostaako hyvältä?

Valitettavasti ainakaan suomalaisten itsensä mielestä tämä käsitys ei varauksetta pidä paikkaansa. Yhteistyöhenkisyys tulee listallamme vasta **sijalla 15**. Selvä vähemmistö (43%) pitää sitä suoma-

Emme pidä itseämme yhteispelin mestareina

Kuvio 6. PIIRTEIDEN VAIKUTUS: KATEUS (%).

Arvo- ja asennetutkimus / EVA 2014

laisille tunnusomaisena piirteenä ja joka toinen (50%) toivoisi sen vaikuttavan yhteiskunnassamme enemmän.

Emme siis pidä itseämme yhteispelin mestareina. Mutta onko Suomi sitten yksin yrittävien, joskus briljanttien sooloilijoiden joukkue? Emme ole oikein sitäkään, sillä yksilöllisyys ja omaehtoisuus tulevat vain pykälää ylempänä, **sijalla 14**. Noin joka toinen (47%) pitää suomalaisia yksilöllisinä.

Suomalaisten selitys yhteistyöhengen puutteisiin onkin raadollisempi. Hieman edellisiä ylempänä, **sijalla 12** suomalaisten hyveiden ja paheiden listalla vastaan tulee jo toinen kuolemansynty. Ahneus ja oman edun tavoittelu on suomalaisten enemmistön (56%) mielestä meille tunnusomaista.

Tulkinnat ahneuden leimallisuudesta meille vaihtelevat eri väestöryhmien välillä (**kuvio 7**). Käsitys ahneuden yleisyydestä voimistuu vastaajan iän myötä ja heikkenee vastaajien koulutustason noustessa. Mutta miksi ahneus saa listalla näin näkyvän paikan? Kyseessä on pahe, mutta nähdäänkö siinä myös jotain hyvää?

On tietysti selvää, että me kaikki tavoittelemme tiettyyn mittaani asti omaa etuamme, eikä siinä ole mitään väärää. Itse asiassa arkinen eläminen – saati hyvän elämän saavuttaminen – olisi meille mahdollonta, jos jatkuvasti sivuuttaisimme oman etumme. On myös varottava tuomitsemasta menestynyttä ahneeksi. Talous ei ole nollasummapeliä vaan sen puitteissa luodaan joka päivä kokonaan uutta vaurautta.

Ahneuden liiallisuus on kansanluonteen korjauslistan prioriteetti numero yksi

Kumpikaan näistä tosiasioista ei kuitenkaan käännä juuri ahneutta paheesta hyveeksi. Ahneen ongelma on huono käytös ja arvostelukyvyn puute. Hän haluaa koko ajan enemmän kuin mitä hänelle kuuluisi.

Ja ahneus todella rassaa suomalaisia. Ahneuden liiallisuus on kansanluonteen korjauslistan prioriteetti numero yksi. Suomalainen on kova kammimaan itselleen ja tämä koskee myös muita kuin rikkaita. Seitsemän kymmenestä (68%) on sitä mieltä, että ahneus ja oman edun tavoittelu vaikuttavat yhteiskunnassamme liikaa. Vain 4 prosenttia toivoo, että olisimme ahneempia.

Heti ahneuden jälkeen, **sijalla 13**, tulee yhteisvastuu heikompiaisista, jota joka toinen (51%) pitää suomalaisille ja Suomelle tyypillisenä piirteenä.

Toisaalta jopa kolmannes (31%) kuitenkin arvelee, ettei tällainen huolenpito ole nykysuomalaisille kovin ominaista ja joka toinen (51%) toivoo, että sitä ilmenisi yhteiskunnassamme nykyistä enemmän. Varsin moni on siis sitä mieltä, että me jätämme heikoimmat pulaan.

Tulos on hieman yllättävä siitä näkökulmasta, että suomalainen yhteiskunta on ollut ja on edelleen pohjoismaisen mallin hyvinvointiyhteiskunta. Käytämme joka vuosi kymmeniä miljardeja yhteisiä resursseja tulojen uudelleenjakoon julkisten palveluiden ja suorien tulonsiirtojen kautta. Veroruuvikin on väännetty mahdollisimman kireälle.⁸ On vaikea väittää, että meillä voisi olla ratkaisevasti nykyistä enemmän ammattiauttajia tai että tulonsiirtoja voitaisiin helposti kasvattaa.

Mutta ehkä yhteisten satsausten määrä ei olekaan kaikki, mitä suomalaiset tarkoittavat toivoessaan enemmän yhteisvastuuta heikompiaisista. Entäpä kunkin henkilökohtainen vastuu? Olemmeko me ulkoistaneet huolenpidon viranomaisille, kutistaneet vastuunkannon veronmaksuksi ja ostaneet oikeuden välittää vähemmän?

Kenties, sillä ainakaan anteliaisuus ja hyväntekeväisyys eivät ole meille erityisen luontaisia piirteitä. Ne tulevat listalla vasta **sijalla 16**. Vain neljä kymmenestä (41%) pitää suomalaisia anteliaisina ja joka kolmas (32%) ei. Ahne-antelias-akselilla olemme siis pikemmin ahneita kuin anteliaita.

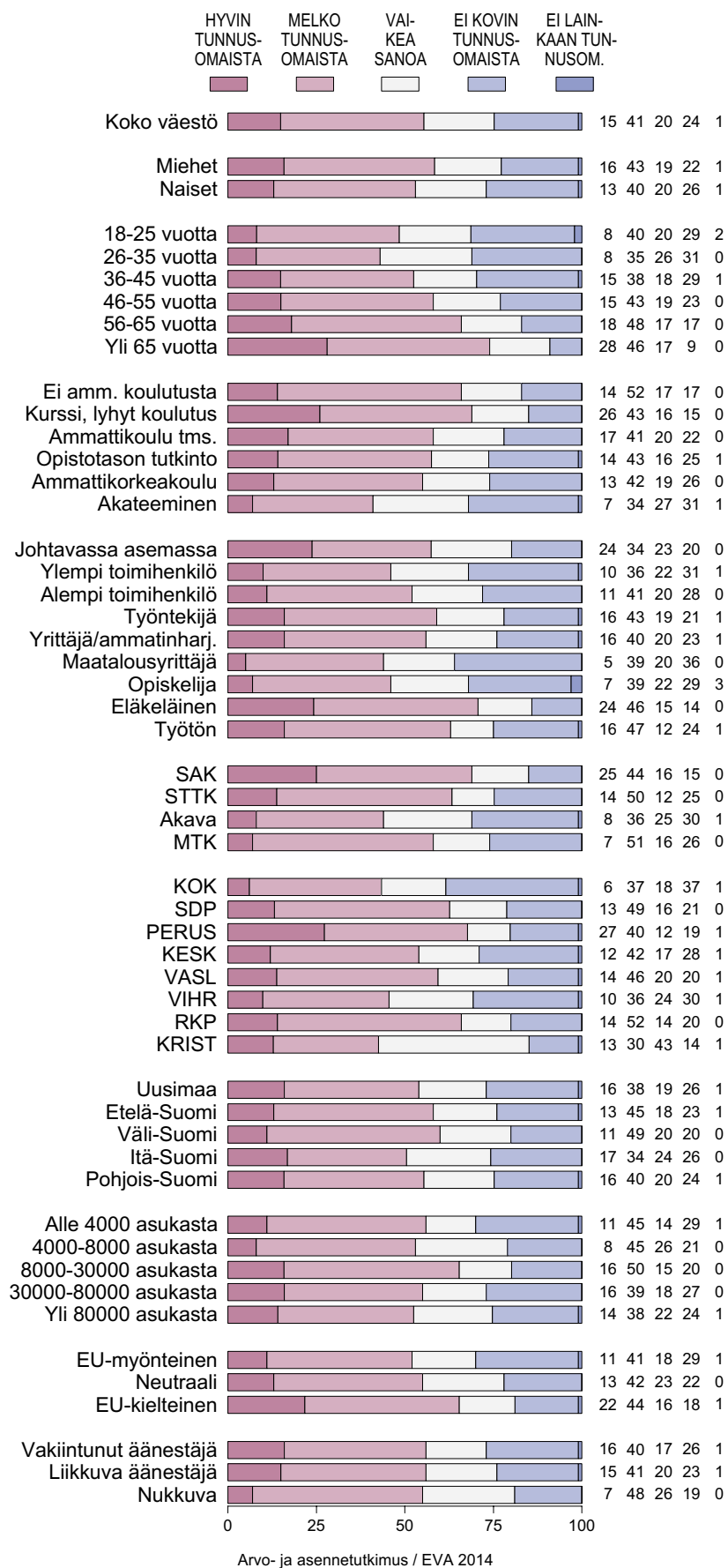
Mutta olemmeko sitten myös kylmän välinpitämättömiä? Emme oikeastaan, sillä vaikka neljä kymmenestä (38%) pitää meitä välinpitämättöminä (**sija 17**), lähes yhtä moni (36%) torjuu käsityksen. Kaiken kaikkiaan lämpöä ja välittämistä toivottaisiin kuitenkin nykyistä enemmän. Joka toinen (53%) on sitä mieltä, että välinpitämättömyys vaikuttaa yhteiskunnassamme liikaa.

Itsetunto ja riskinottokyky

Kokonaisuutena katsoen suomalaisten hyveiden ja paheiden profiili painottaa yksilön hyveitä yhteistyön hyveitä enemmän. Suomalainen on ahkera ja rehti, muttei samassa määrin yhteistyökykyinen. Hoidamme mielellämme itse omat hommamme ja oletamme, että muutkin tekevät niin. Tässä mielessä olemme sooloilijoita.

Anteliaisuus ei ole meille erityisen luontainen piirre

Kuvio 7. PIIRTEIDEN TUNNUSOMAISUUS: AHNEUS JA OMAN EDUN TAVOITTELU (%).

Kuvioon sopisi hyvin se että olisimme myös hie-
man individualisteja, itsevarmoja seikkailijoita,
jotka luottavat itseensä ja uskaltavat ottaa riskejä.

Mutta kun emme ole.

Omanarvontunto ja terve itsetunto tulevat hyvei-
den listalla kolmanneksi viimeisenä, **sijalla 19**.

Suomalainen ei luota itseensä ja tämä puute myös tunnistetaan

Vain kolmannes (32%) pitää
näitä meille ominaisina piir-
teinä. Vielä merkittävämpää
on kuitenkin se, että lähes joka
toinen (48%) ei pidä tervettä
itsetuntoa suomalaisena piir-
teenä. Itse asiassa pidämme si-
tä kyselyssä mukana olleista piirteistä meitä kaik-
kein huonoiten kuvaavana.

Suomalainen ei luota itseensä ja tämä puute myös
tunnistetaan. Joka toinen (50%) näkisi mielellään
että omanarvontunto ja terve itsetunto vaikuttaisi-
vat yhteiskunnassamme nykyistä enemmän. Juuri
kukaan (2%) ei pidä meitä liiaksi ylpistyneinä.

Tulosta voi tietysti tulkita myös niin, että suo-
malaiset ovat nöyriä, mitä pidetään hyvänä omi-
naisuutena esimerkiksi uusien haasteiden edes-
sä – etenkin jos se yhdistetään ahkeruuteen.
Omanarvontunteen puute johtaa kuitenkin vää-
ränlaiseen nöyryyteen, joka on pahe. Tällöin vä-
hättely saa vallan ja käsitys siitä, että minä itse to-
della voin parantaa omaa asemaani, saa kolauksen.

Väärällä tavalla nöyrä ei osaa arvostaa itseään,
muttei myöskään toisia. Tällaisessa maailmassa
hallitsee muissa pohjoismais-
sa tuttu *Janten laki* (*jantela-
gen*): kenenkään ei tule kuvitel-
la, että on parempi kuin muut.
Tässä mielenmaisemassa ku-
kaan ei oikeastaan voi olla mi-
tään. Toivokaamme siis, ettei
kukaan pitäisi Janten lakia suu-
rena viisautena.

Rohkeus ja riskinottokyky on meille toiseksi vähiten tunnusomaisin piirre

Toinen suomalaisiin monesti liitetty – ja myös
usein viisaudeksi verhoiltu – ominaisuus on varo-
vaisuus. Me viihdymme mukavuusalueellamme ja
haluamme välttää riskejä. Tämä kuulostaa järke-
vältä, mutta varovaisuudessa piilee myös liioittelun
riski ja rohkeuden puute.

Suomalaisten hyveiden listan toiseksi viimeisenä,
sijalla 20 tulee rohkeus ja riskinottokyky. Se on
meille – uskonnollisuuden jälkeen – toiseksi vähi-
ten tunnusomaisin piirre. Runsas neljännes (28%)
pitää rohkeutta ja riskinottokykyä meille ominaisi-

na, paljon tätä useampi (44%) ei pidä.

Käsitykset suomalaisten rohkeudesta vaihtelevat
kiinnostavalla tavalla väestöryhmien välillä (**ku-
vio 8**). Ikääntyneemmät ja vähemmän koulutetut
pitävät meitä koko väestön keskiarvoa useammin
rohkeina. Käsitys rohkeudesta heikkenee nopeas-
ti koulutustason noustessa.

Rohkeuden ja riskinottokyvyn puutteelle pitäi-
si suomalaisten mielestä tehdä jotain. Joka toinen
(46%) toivoisi meiltä lisää rohkeutta ja kykyä ot-
taa riskejä. Järjestyksessä hyveiden toivomuslistal-
la (kuvio 2) se on sijalla 5, heti yhteistyöhenkisyys-
den jälkeen.

Rohkeuden ja riskinottokyvyn sanotaan usein ole-
van niin tärkeitä siksi, että ilman niitä talous ei voi
toimia. Pitää uskaltaa yrittää, sijoittaa, kouluttau-
tua, vaihtaa työtä tai asuinpaikkaa, kokeilla uutta.
Pyörät eivät pysy pyörimässä jos kaikki katsovat si-
vusta ja odottavat, että joku muu ottaa ja kantaa
riskit.

Kaikki tämä on aivan totta, mutta rohkeus hyvee-
nä on meille jokaiselle tärkeä myös paljon henki-
lökohtaisemmalla tasolla.

Ilman sitä emme pysty hal-
litsemaan omaa elämääm-
me ja tekemään niitä asioi-
ta, joita haluamme ja joista
haaveilemme. Rohkeus on
tärkeää meidän omalle onnellisuudellemme – ja it-
se asiassa myös kaikkien muiden onnellisuudelle,
sillä tarkkaan ottaen rohkeus on huolenpidon, ei
riskinoton hyve.

Rohkeus on tärkeää meidän omalle onnellisuudellemme

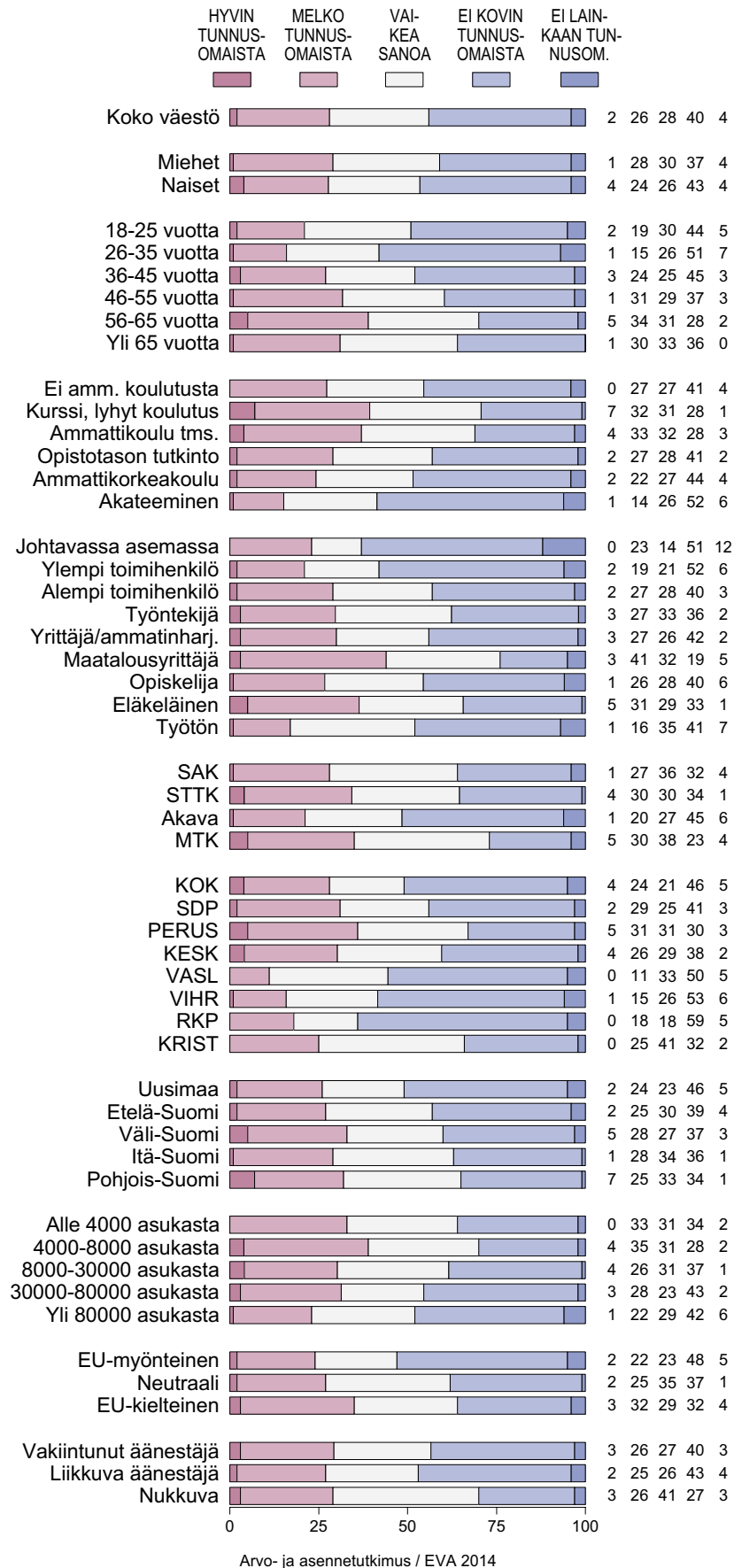
Suomen hyveet ja paheet

Millaiseksi kokonaiskuva suomalaisten kansaluon-
teesta sitten oikein piirtyy? Entä miten sen pitäisi
suomalaisten mielestä muuttua?

Näihin kysymyksiin saadaan havainnollinen vas-
taus **kuviossa 9**, jossa on arviot eri piirteiden tun-
nusomaisuudesta (vaaka-akseli) on yhdistetty ar-
vioihin niiden toivottavuudesta (pystyakseli).

Oikeaan yläkulmaan sijoittuvat suomalaisten pa-
heet, eli ne piirteet, jotka ovat meille tunnusomai-
sia ja vaikuttavat liikaa suomalaisessa yhteiskun-
nassa. Pahimpia kaikista ovat kateus ja ahneus.
Näitä suomalaisen yhteiskunnan ei pitäisi ruokkia
enää lisää. Jotain meidän pitäisi tehdä myös ylen-
palttiselle tyytymättömyydelle ja kriittisyydelle se-
kä uhkaavalle välinpitämättömyydelle.

**Kuvio 8. PIIRTEIDEN TUNNUSOMAISUUS: ROHKEUS JA RISKIN-
OTTOKYKY (%).**

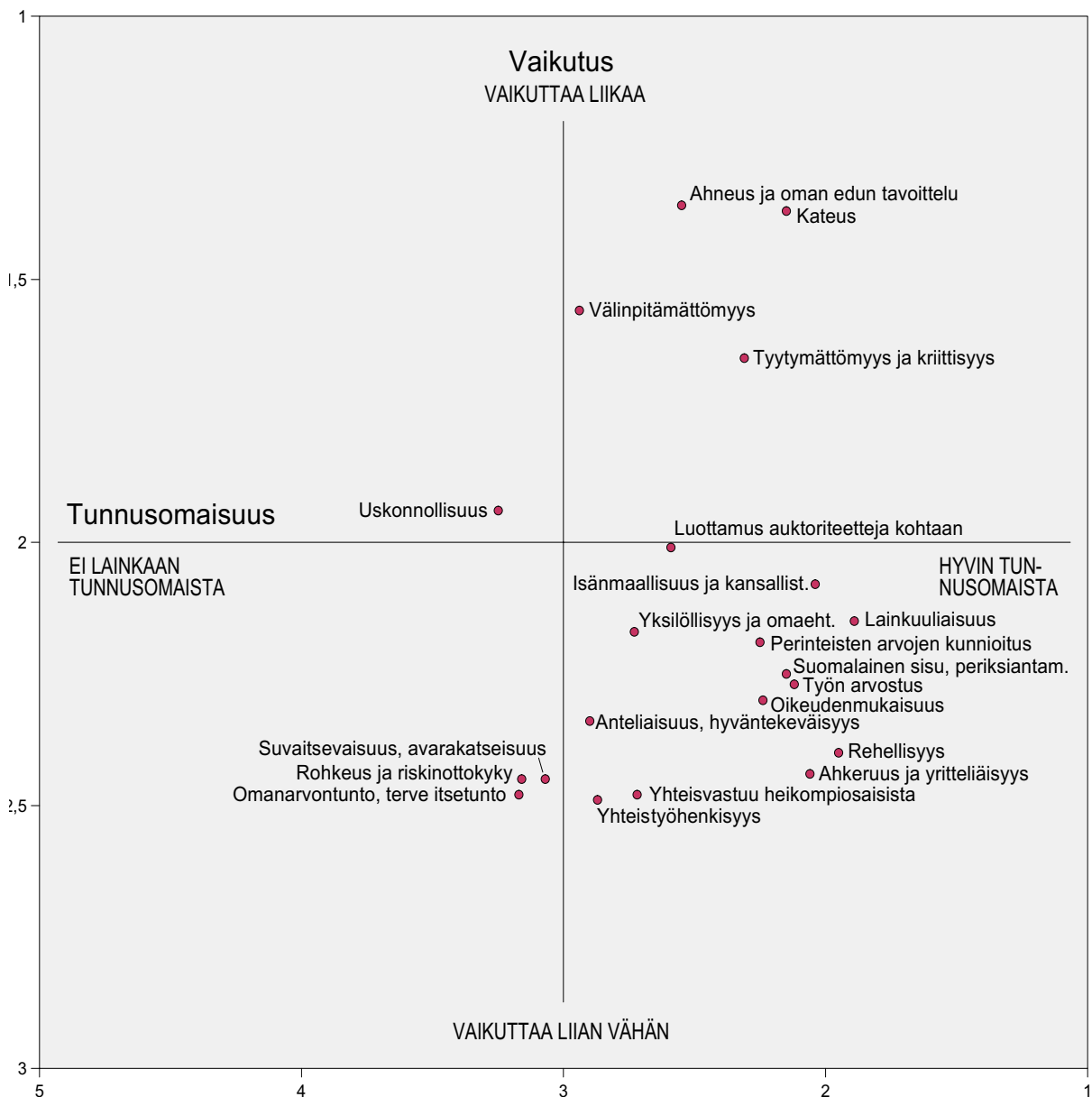
Oikealle alas sijoittuvat suomalaisten perinteiset hyveet. Ne jakaantuvat kahteen ryppäeseen, joista voimakkaampaa leimaavat muun muassa ahkeruus, rehellisyys ja perinteet. Hieman heikommin

Pahimpia kaikista ovat kateus ja ahneus. Näitä suomalaisen yhteiskunnan ei pitäisi ruokkia enää lisää

painottuvaan ryhmään kuuluvat yhteisvastuu ja yhteistyöhenkisyys. Tiedämme siis kyllä, että yhteispeli on tärkeää, mutta se ei vain ole meille ihan niin luontaista kuin vaikkapa työnteko.

Vasempaan alaruutuun sijoittuvat hyveet, joiden kohdalla käsitys hyveen niukkuudesta yhdistyy toiveeseen sen vahvistumisesta. Nämä kolme hyvettä ovat omanarvontunto, rohkeus ja suvaitsevaisuus.⁹

arvot, akselien leikkauspiste = asteikkojen neutraali keskipiste).

Viitteet

- ¹ Stevenson & Wolfers (2013). Subjective Well-Being and Income: Is There Any Evidence of Satiation?, *American Economic Review*, 103(3): 598–604.
- ² Vuoden 2009 arvo- ja asennetutkimuksessa 78 % vastaajista torjui väittämän. Sama väittäjä kysyttiin ensimmäistä kertaa EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa jo vuonna 1985. Tuolloin 15 % vastaajista yhtyi väittämään, 70 % torjui sen. Ks. lisää www.eva.fi/arvopankki
- ³ Suomalaisten suhteutumisesta kansalaistottelemattomuuteen, ks. Neljäs Suomi – EVAn arvo- ja asennetutkimus 2014, luku 4.4.
- ⁴ Ks. esim. Vartiainen (2014). Kestävyyssvaje on eettinen dilemma, *Tieteessä tapahtuu*, 3/2014.
- ⁵ Aiempi tutkimus kyllä kertoo siitä, että työ on miltei kaikilla mittareilla vanhemmille ikäluokille tärkeämpää kuin nuoremmille. Ei kuitenkaan ole päivänselvää, että asenneero olisi ikäsidonaisuuden lisäksi aidosti myös sukupolvien välinen ja suhtautuminen työhön olisi siis todella muuttunut. Ks. Haavisto (2010): Työelämän kulttuurivallankumous, EVAn arvo- ja asennetutkimus 2010, erityisesti ss. 36–38.
- ⁶ Ks. Haavisto (2014). Neljäs Suomi, EVAn arvo- ja asennetutkimus 2014, s.68.
- ⁷ Pohjoismaalaisten asenteista maahanmuuttoon ja tuloeroihin, ks. Kallio, Kangas & Niemelä (2013). Intohimo tasa-arvoon, EVA raportissa Poliitiikan sekahaku – Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita. Suomi on ainoa pohjoismaa, jossa samaa sukupuolta olevat eivät voi solmia avioliittoa.
- ⁸ Veroaste oli 45,6 prosenttia viime vuonna (2013, Tilastokeskus). Se kuvaa verojen ja pakollisten sosiaaliturvamaksujen suhdetta bruttokansantuotteeseen.
- ⁹ Parhaat kiitokset Pentti Kiljuselle (Yhdyskuntatutkimus Oy) suuriarvoisesta avusta tutkimuksen toteuttamisen eri vaiheissa. Kiitokset myös Harri Laineelle avusta taitossa.

Ilkka Haavisto on EVAn tutkimuspäällikkö. Hän on tutkinut hyveitä, kirjoittanut aiheesta artikkeleita ja mm. toimittanut teoksen ”Hyve ja markkinatalous” (Taloustieto, 2003).

Taustatietoja tutkimuksesta

Kysely suomalaisten luonteenpiirteistä teetettiin osana EVAn Arvo- ja asennetutkimusta. Tutkimuksen muut tulokset on raportoitu tutkimusraportissa *Neljäs Suomi*.

Tulokset perustuvat 2 052 henkilön antamiin vastauksiin. Tiedot on kerätty 14.–30. tammikuuta. Vastaajat edustavat koko maan (pl. Ahvenanmaa) 18–70-vuotiasta väestöä.

Aineisto on kerätty Taloustutkimus Oy:n internet-paneelilla, joka on painotettu edustamaan väestöä myös sukupuolen, asuinalueen, koulutuksen, ammatin tai aseman, toimialan ja puoluekannatuksen mukaan.

Aineiston tilastollisen jatkoanalyysin on suorittanut EVAn aiempien tutkimusten tapaan Yhdyskuntatutkimus Oy, joka laatinut myös tulosgrafikan.

Tulosten luottamusväli eli virhemarginaali on koko aineiston tasolla 2–3 prosenttiyksikköä kumpaankin suuntaan. Osaryhmittäisissä tuloksissa marginaali on suurempi.

Kaikkien EVAn Arvo- ja asennetutkimusten tulokset on koottu EVAn Arvopankkiin www.eva.fi/arvopankki.

Muistiinpanoja

Elinkeinoelämän Valtuuskunta

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVA on vuonna 1974 perustettu elinkeinoelämän think tank, jonka tavoitteena on edistää suomalaisen yhteiskunnan pitkän aikavälin menestystä. EVA on Suomen merkittävin kohtaamispaikka ja verkosto elinkeinoelämän ja yhteiskunnan vaikuttajille. EVAlla on myös keskustelijan, haastajan ja unilukkarin rooli suomalaisessa yhteiskunnassa. Think tankille tyypillisesti EVAn tunnusmerkkejä ovat analyttisyys ja poleemisuus.

EVA selvittää ja arvioi yrityksille ja koko suomalaiselle yhteiskunnalle tärkeitä kehityssuuntia. Rajut ja nopeat kansainväliset muutokset asettavat koko yhteiskunnalle ja yritysten toiminnalle painavia vaatimuksia. EVAn tavoitteena on ajankohtaisen tiedon tuottaminen vallitsevista ilmiöistä sekä tuoreiden näkökulmien saattaminen yleiseen yhteiskunnalliseen keskusteluun. Suomen rooli kansainvälisessä toimintaympäristössä ja suomalaisten hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn kehittäminen ovat keskeisiä kysymyksiä EVAn toiminnassa. Elinkeinoelämän omassa piirissä EVA pyrkii aikaansaamaan jatkuvaa keskustelua yritysten muutostarpeista.

Lisätietoja: www.eva.fi

Elinkeinoelämän Valtuuskunta EVAn julkaisemat EVA analyysit ottavat kantaa ajankohdaksiin kysymyksiin ja tarjoavat toimenpide-ehdotuksia. Analyysien kirjoittajat vastaavat esitetystä mielipiteistä, jotka eivät välttämättä edusta EVAn kantaa.

Analyysit ovat ladattavissa EVAn kotisivuilta www.eva.fi.

ISSN 2342-0774 (Painettu)

ISSN 2342-0782 (PDF)